

De sector heeft het aan zichzelf te danken

Ruim vijftig jaar bestond het Kenniscentrum Recreatie. Op 9 oktober 1958 opgericht als Stichting Recreatie vervulde het ruim een halve eeuw nuttig werk ten dienste van de sector. Er werd kennis verzameld, er werden mensen bijeengebracht en visies ontwikkeld. Menig be-windspersoon baseerde zijn nota's op het werk van het 'KCR' of leunde op de medewerkers om handen en voeten te geven aan het beleid. Afgestudeerden plunderden de bibliotheek, promovendi vulden die weer aan met nieuwe publicaties en hoogleraren spinden garen bij het netwerk van de instelling.

Dat alles is dit voorjaar komen te vervallen. Het Kenniscentrum Recreatie is sinds 10 juni 2011 'in liquidatie'. Voor de kroonjuwelen wordt nog een goed heenkomen gezocht. De rest mag met het grof vuil mee, tegelijk met de rest van de sector.

Het KCR is daarmee een van de meest opvallende, zij het niet het enige slachtoffer van de nieuwe politieke wind die er waait. Ook andere delen van de vrijetijdssector gaan gebukt onder de bezuinigingsdrang van het kabinet Rutte. Cultuur en publieke omroepen moeten ieder 200 miljoen bezuinigen. Het NBTC wordt geconfronteerd met forse ingrepen, het Theater Instituut Nederland (TIN) ook en staat daardoor op het punt van omvallen. Bij de Raad voor de Cultuur zag voorzitter Els Swaab zich genoodzaakt om op te stappen. De publieke omroepen lijken niet aan een fusiegolf te ontkomen. Alleen de sport ontspringt de dans. Zo lijkt het althans. Want hoewel het rijkssportbudget niet veel lager uitvalt dan in vorige jaren, gaat de storm ook aan de sport niet voorbij. Kortingen die gemeenten krijgen opgelegd worden deels ook verhaald op de sportbegrotingen. Minister Schippers bezuinigt weliswaar niet op sport, maar wel op preventieve gezondheidszorg. Beweging staat bij de minister hoog in het vaandel, maar grote campagnes om dat te bevorderen zijn resoluut geschrapt.

De vrije tijd heeft de wind dus bepaald niet

mee. Het kabinet Rutte huldigt nadrukkelijk een liberaal standpunt. Steeds weerklinkt de vraag – overigens niet geheel ten onrechte, dunkt me – waarom de overheid ergens geld aan besteedt. Ondertussen voert populisme de boventoon in Den Haag. The voice of Wilders dicteert dat cultuur een linkse hobby is, een speeltje voor de elite. Wegen moeten breder, ontwikkelingssamenwerking kan minder, studenten moeten worden aangepakt. Tegelijk zijn het ook economisch barre tijden. De reddingsacties voor de banken en kort erna de steunacties aan Griekenland c.s. hebben een belangrijk beslag gelegd op de beschikbare middelen. De economie hobbelt van crisis naar crisis en niemand weet hoe lang dat nog zal duren en of we al op een dieptepunt zijn aangeland. Meng de drie genoemde factoren – liberalisme, populisme en eurocrisis – en je hebt een krachtige politieke cocktail die alle ingedriënten bevatten om stevig af te zien van overheidsbemoëienis met vrije tijd.

Helemaal nieuw is die ontwikkeling niet. Eerder al werden deelsectoren van de vrije tijd slachtoffer van grote bezuinigingsrondes (de sport, in de jaren tachtig!) en sneuvelde organisaties en instellingen (wie herinnert zich nog de Varor, de Voorlopige Advies Raad Openlucht Recreatie). Aan decennia van toenemende overheidsbemoëienis was bovendien in de jaren tachtig en negentig al een einde gekomen. De overheid trok zich terug uit het veld van de vrije tijd, vanuit de veronderstelling dat het niet meer opportuun was om zich te mengen in het privé domein en in het volste vertrouwen dat de markt wel in staat zou zijn om in te spelen op de behoeften van de consument.

Die beweging wordt nu met kracht doorgezet. Private organisaties worden uitgenodigd om zich als mecenas op te werpen, beoefenaars en belanghebbenden om de organisatie van hun sector zelf ter hand te nemen. Daarbij refereert de overheid graag aan het liberale gedachtegoed – mensen zijn heel goed in staat

hun eigen keuzes te maken. De feitelijke argumentatie is een andere. De overheid trekt zich niet terug omdat burgers en private partijen zich zo sterk en vertrouwenwekkend manifesteren, maar uit financiële en politieke noodzaak. Dat besluit was al genomen voordat er een antwoord was gekomen op de vraag wat precies de rol is die de overheid vervult in het veld van de vrije tijd (al voor de vraag gesteld was, eigenlijk).

Kun je dat politici verwijten? Ja. Een goed politicus heeft een visie en een verhaal waarom hij in het ene terrein investeert en op het andere bezuinigt. Aan de andere kant: heel veel keuzeruimte was er niet. Het geluid van Wilders is het geluid van het volk. Ook onderbevolking is de kijk op vrije tijd veranderd. Het arbeidsethos glorieert als nooit tevoren, in de winkel en op Marktplaats staan we ons te verdringen om de iPhones en de iPads, en wie op weg wil pakt zijn tweede auto en geniet van de extra rijbanen op de A2 en A12. De idealen van een vrijetijdssamenleving lijken verder weg dan ooit. Wie 'onthaasten' googlet, vindt daar weinig een bevlogen visie en veel aanbieders van lucratieve wellness-arrangementen.

Hoe moet dat verder? Heeft de vrije tijd nog toekomst? Het zou vloeken in de kerk zijn om in dit periodiek het tegendeel te beweren. De bemoeienis van de overheid met de sector mag onder druk staan, de sector zelf is 'alive and kicking'. Termen als arbeidsduurverkorting, dagindeling en levensloopbeleid mogen gedateerd klinken, voor steeds meer mensen is arbeid niet het enige belangrijke in hun leven. Een baan hebben is en blijft belangrijk, maar daarbuiten willen we vooral dingen beleven, ontdekken, meemaken en delen met anderen. We rijden meer auto en doen ons werk vooral zittend, maar we eten bewust en kiezen voor actieve leefstijlen. Via social media zetten we ons priv-leven in de etalage én informeren we ons over de wereld om ons heen. Om dat alles te faciliteren is een hele vrijetijdseconomie ontstaan, die op allerlei deelterreinen diensten en producten aanbiedt om meer te maken van hun schaarse vrije uren.

Je zou zelfs de stelling kunnen verdedigen, dat de sector inmiddels zo ver is voortgeschreden dat de overheid zich er steeds minder mee hoeft te bemoeien. De vrije tijd is eindelijk een volwassen sector geworden, de overheid kan rustig terugtreden. Commerciële televisiezenders, uitgevers, sportaanbieders, internetbedrijven (twitter, facebook), reisbureaus en musicalproducenten komen met diensten en producten die gretig aftrek vinden. Uiteraard gaan die voor de quick wins, de koopkrachtige consumenten en de gemakkelijk te bereiken doelgroepen. Maar ze daartoe reduceren zou ook weer al te gemakkelijk zijn. Veelal spelen de marktpartijen beter en sneller in op de veranderende vraag dan het meer publieke aanbod (dat ook andere doelen kent en een andere beheersstructuur, met meer debat en armslag).

De vraag die aan de orde is, is wat de rol van de overheid zou moeten zijn in de snel professionaliserende wereld van de vrije tijd. Kan die wereld ook bestaan zonder of met aanzienlijk minder overheidsbemoeienis (en zo ja, hoe zou die wereld er dan uit zien en hoe zou je die wereld moeten waarderen)?

Het waren, de afgelopen maanden, veelgestelde (maar weinig beantwoorde) vragen. Opiniëpagina's stonden de afgelopen maanden bol van betogen voor overheidsbemoeienis met vrije tijd, praatprogramma's werden er gretig mee gevuld. Voor oog en oor ontvouwde zich een lange aaneenschakeling van veelal mager onderbouwde pleidooien, verkondigd door sprekers met een te evident eigen belang en tot zich genomen door lezers, kijkers en luisteraars met een te van tevoren ingenomen standpunt. Het was en is bleef vooral preken voor eigen parochie. In negen van de tien gevallen hield het geloof in het eigen gelijk tred met een even grote schraalheid aan onderbouwing en bewijsvoering. Komend vanuit de sport zag ik het weeklaag van de cultuurbroeders minzaam aan, wetend dat een en ander sprekend lijkt op de al even ongefundeerde klagen die mijn sportbroeders in hun paleizen afkondigen voor hun publiek. Zelden werd er over de schutting gekeken van wat zich in aan-

FORUM

palende sectoren van vrijetijdssector afspeelde en afspeelt. Gloedvol waren de betogen wel, overtuigend werden de antwoorden nooit.

In die context lijkt me dat de stelling van deze Forumdiscussie moet zijn: de sector heeft de bezuinigingen aan zichzelf te danken. Het investeert niet of nauwelijks in kennisontwikkeling en opereert nog net zo weinig als een sector als vijftig jaar terug. Als de bezuinigingen daar verandering in zouden aanbrengen, dan

zou er een belangrijk punt gewonnen zijn. En wellicht dat dan, onder een hippere naam, ook de Stichting weer kan herrijzen. Wat denkt u van: Leisure Innovation Centre?

Koen Breedveld

Directeur W.J.H. Mulier Instituut – centrum voor sociaalwetenschappelijk sportonderzoek
k.breedveld@mulierinstituut.nl

Subsidies zijn geen toverdrank

Door de achteruitkijkspiegel naar de toekomst kijken. Zo komt op mij het discussiestuk over van Koen Breedveld over de bezuinigingen in de vrijetijdssector. Ik zou het graag (on)jeens zijn met zijn stelling, maar de eraan ten grondslag liggende analyse en argumentatie maken mij dat om veel redenen onmogelijk.

Ook na enkele malen zijn betoog herlezen te hebben vraag ik mij nog steeds af waar de stellingname van Breedveld op gericht is. Overheidsbemoedigen en subsidieverstrekking worden door hem ineen gemixt tot een verleidelijke toverdrank. Sterk verslavend, met een mierzoete geur en een azijnzure afdronk. Om over de eraan toe te schrijven eigenschappen nog maar te zwijgen. Breedveld presenteert een troebele mix van (historische) feiten en persoonlijke wereldbeschouwingen. De gesuggererde causaliteit (= toverdrank) komt erop neer dat effectieve overheidszorg tot uitdrukking komt in ruimhartige subsidieverlening en publieke voorzieningen, die op hun beurt een sterke sector en dito kennisontwikkeling ondersteunen. Deze traditionele beleidsmix is echter niet alleen aantoonbaar ineffectief gebleken, maar is voor een gezonde toekomst van de vrijetijdsector absoluut te ontraden.

Mijn stelling is dan ook dat (langdurige) subsidieverlening niet alleen marktverstoring en ontwrichtend werkt, maar ook de subsidieontvanger vervreemdt van zijn primaire doelgroep en/of bestaansredenen. Subsidie is een per-

verse prikkel die leidt tot allerlei anachronismen en een rem zet op innovatie en ontwikkeling. Kijk maar eens naar de moeite die veel Recreatieschappen hebben om het hoofd boven water te houden. Zij beheren uniek gelegen gebieden, maar hun product/aanbod sluit absoluut niet aan op de vraag van de stedelingen.

Terugkijkend naar de titel van mijn reactie: niet meer of minder subsidie is bepalend voor de toekomst van de sector, maar het beschikken over voldoende ontwikkelingsruimte (fysiek en beleidsmatig) – naast het eigen marktgerichte innovatievermogen! Vergroting van de concurrentiekracht dient de collectieve inzet van de sector te zijn. Dit vraagt om een behandeling en optreden als een volwaardige economische sector. Daarbij passen (overheids)investeringen met een meetbaar rendement (zoals o.a. de binnenlandse opbrengst van de buitenlandse inspanningen van het NBTC). Verder dient de overheidsbemoedigen zich vooral te richten op het handhaven van gelijke en evenwichtige marktcondities en het bevorderen van ondernemerschap. Deze vorm(en) van overheidszorg kan en dient de sector af te dwingen door het aangaan van nieuwe, verrassende coalities binnen én buiten de sector en door focus op het bedienen van de marktvrage.

Joep Thönissen

Directeur RECRON
thonissen@recon.nl

Spannende tijden voor recreatie

Het is echt jammer dat een instituut als het Kenniscentrum Recreatie gaat stoppen. Dit instituut heeft veel belangrijke kennis over recreatie ontwikkeld. Deze kennis is vooral waardevol omdat recreatie in de afgelopen jaren een steeds groter aandeel inde tijdsbesteding is gaan vormen in een welvarend land als Nederland. Maar ook het economische belang van deze sector is gegroeid. En de bevolking wil steeds meer kunnen kiezen uit een breed scala aan vrijetijdsmogelijkheden, wat roept om meer investeringen in de toeristisch-recreatieve infrastructuur. En met de komende vergrijzing voor de deur en de daarmee gepaard gaande toename van vrijetijdsbesteding is kennis nog meer noodzakelijk. Kennis, zoals verzameld en bijeengebracht door het Kenniscentrum Recreatie. Met die kennis zouden overheden en marktpartijen hun voordeel kunnen doen. Maar gebeurde dat ook?

Ik kan me niet aan de indruk onttrekken dat veel waardevolle kennis van het Kenniscentrum Recreatie onbenut is gebleven. Vaak omdat er minder aandacht was voor de vrijetijdseconomie en juist meer voor de meer 'hardere' economische sectoren. Maar ook omdat overheden nog te weinig samenwerken op toeristisch-recreatief vlak, niet in het minst doordat ze elkaar nog teveel als concurrent zagen, waardoor kansen via samenwerking werden gemist.

Dat geldt overigens ook voor de marktsector. Die is haast traditioneel vrij individualistisch ingesteld. Daarbij komt nog dat veel bedrijven niet gewend zijn om slim en goed gebruik te maken van de door instituten als het Kenniscentrum Recreatie verzamelde kennis, soms ook puur door gebrek aan tijd. Wat verder niet echt helpt is dat veel kennis is verzameld op verzoek van overheden, en dus niet van de sector zelf, zodat de sector zich minder voelt aangesproken om die informatie te gebruiken. Daarmee wordt het gebruik van informatie vaak vrijblijvend. Men ziet er gewoon de noodzaak niet van in.

En nu wordt er dus volop bezuinigd, ook op de bijdragen aan toeristisch-recreatief onderzoek. Niet alleen het Rijk bezuinigt, de provincies zullen ook snel volgen en van de gemeenten hoeft je het ook niet meer te hebben.. Je zou daarom denken dat er allerlei protesten vanuit de toeristisch-recreatieve sector zouden komen, maar ik heb daar niet veel van gemerkt, althans niet tot nu toe. Ik verwacht eerlijk gezegd ook niet dat die sector in het geweer gaat komen, want voor een gebundeld protest is samenwerking nodig en dat is niet haar sterkste punt.

Zijn die bezuinigingen erg?

Je kunt er allerlei politieke beschouwingen op los laten, maar ik durf te beweren dat bezuinigingen juist goed zouden kunnen uitpakken voor de sector. Hoewel het besluit om te bezuinigen vrij abrupt is, waardoor én kennisinstellingen én marktsector praktisch geen tijd hebben om alternatieven te onderzoeken, zijn er wel wat voordelen te vinden.

De praktijk was dat langere tijd bijna automatisch geld werd verstrekt aan kennisinstellingen en marktsector, waardoor er automatisch konden ontstaan. Daarbij werd zwaar geleund op de overheid die altijd wel klaar stond met een oplossing. Dat veroorzaakte bij kennisinstellingen en sector een verlies aan scherpte en een soort luiheid.

Je zou kunnen stellen dat nu door de bezuinigingen zowel kennisinstellingen als sector wakker zijn geschud. Wel erg ruw: het stoppen van het Kenniscentrum Recreatie is naar mijn mening erg slecht voor de sector. Maar als die sector zelf de noodzaak van kennis snel erkent, kan misschien nog een geslaagde 'bypass' plaatsvinden. En ik hoop dat met name de gemeenten het initiatief gaan nemen om het gat tussen onderzoek en praktijk te dichten door manieren te bedenken om de sector beter bij onderzoek te betrekken.

Voor gemeenten is recreatie en toerisme namelijk van groot belang. Goede toeristisch-recreatieve voorzieningen zorgen voor inkom-

FORUM

sten, maar voor de bewoners zelf zijn er ook indirect positieve effecten. Immers, bewoners die in staat worden gesteld zich goed te ontspannen, zijn daardoor gezonder. En gezonde mensen zijn in economische zin ook waardevoller.

De bezuinigingen hebben nog een ander positief effect. Meer dan ooit zullen gemeenten moeten gaan samenwerken om toerisme en recreatie op een hoger plan te krijgen. En ook al zal nog steeds sprake zijn van een 'concurrentiegevoel', het besef zal groeien dat je beter elkaar kunt optillen naar een hoger niveau om op dat hogere niveau concurrentie te bedrijven, dan dat men elkaar op de onderste tree van de ladder bestrijdt, want dan wordt het nooit wat met recreatie en toerisme.

Dat laatste geldt ook voor de toerisme- en

recreatiesector. Bedrijven zullen moeten gaan inzien dat men elkaar naar een hoger plan moet tillen. Als men tot dat besef komt, dan zal het nut van onderzoek ook duidelijker worden en zal men daar wat voor over hebben.. Door slim samen te werken via het inkopen van kennis kunnen bedrijven op een veel hoger niveau elkaar versterken en beconcurreren, waardoor er een gezondere sector kan gaan ontstaan.

En dan zie ik een mooie kans voor een vernieuwd kenniscentrum, dat gedragen wordt door betrokken marktpartijen. Een mooie kans, met vele winnaars!

Rolf Oldejans

Beleidsadviseur Stedelijke Ontwikkeling
gemeente Enschede

R.Oldejans@enschede.nl

Kommer en kwel misplaatst

De oppervlakkige waarnemer heeft het vermogen een complexe werkelijkheid niet te zien en deze te reduceren tot een overzichtelijke eenvoud. Zeker in een tijd als de onze met vele nieuwe marktspelers, vele onzekerheden en ongewoon heftige turbulente economische tijden, valt het niet mee ontwikkelingen van een heldere analyse te voorzien.

De prikkelende bijdrage van Koen Breedveld illustreert jammerlijk dat de nodige marktdynamiek en een opwellend zelfbewustzijn en dito handelen binnen de gastvrijheidsketen aan zijn aandacht zijn ontsnapt. Daardoor krijgt zijn bijdrage onbedoeld iets van een blinde die met grote vastberadenheid op een afgrond afstapt.

Daar waar de overheid haar overheidsbegroting fors heeft moeten herijken, teneinde de structurele schade aan de overheidsfinanciën te beheersen, zijn de consequenties voor vrijwel alle onderscheidende sectoren binnen de nationale economie voelbaar. Over de volle breedte wordt de tering naar de nering gezet. Zolang

economisch herstel op eigen kracht in 2011 hoogst onzeker is, blijft verhoogde dijkbeveiliging en behoedzaam manoeuvreren het parool. De gastvrijheidseconomie – bij uitstek een sector waarop de wetten van de markt van toepassing zijn – is hierop geen uitzondering.

De gastvrijheidssector is te lange tijd gebukt gegaan onder een wat suffig imago. De aandacht vanuit de verschillende departementen was er niet of onaangenaam gefragmenteerd met vervelende voorspelbare effecten. De coördinerend minister van Landbouw had weinig op met bioscopen, concerten en collectief particulier vervoer. Het politieke discours was om begrijpelijke redenen niet veel beter. Anno 2011 bevindt de sector zich in een omslag, van een economie gebaseerd op bulk en kostenefficiëntie naar een economie gebaseerd op kwaliteit en waardetoevoeging. De sector is werkelijk in beweging. Zo laat de invloed van de sociale media zich bovengemiddeld gelden. Dat vereist vernieuwend ondernemerschap en innovatief inspelen op nieuwe marktkansen.

Door de enorme opkomst van het mobiele internet draagt de klant letterlijk zijn sociale netwerk bij zich. En zal via zijn of haar opinies invloed uitoefenen op de strategie van het bedrijf.

Het binnen de gastronomie veelvuldig gepredikte 'de klant is koning' krijgt er een dimensie bij. De klant wordt werkelijk koning.

Binnen de gastvrijheidseconomie is meer bijzonders aan de hand. Sedert medio 2010 is aan het proces van 'Verelendung' een halt toegevoerd. De marktsector werd zich meer dan ooit bewust van haar tekortkomingen om overheden met een heldere boodschap tegemoet te treden. Het Platform Toerisme en Recreatie maakte plaats voor de Nationale Raad voor toerisme, recreatie, horeca en vrije tijd. Geen kwestie van louter bordjes verhangen. Geïsoleerd optrekken van branches maakte plaats voor ketendenken. Partijen begrepen dat verwijten aan de overheid over gemankeerd beleid rechtstreeks te herleiden waren naar diffuse en soms zelfs tegengestelde boodschappen vanuit de sector zelf. De sectorvisie 'versterken en veranderen' van Gastvrij Nederland markeert het omslagpunt binnen de gastvrijheidssector om vaker doelgericht vanuit een brede eigen verantwoordelijkheid als collectief noodzakelijke initiatieven te nemen. Het is de groeiagenda van de sector zelf. De 16 aangesloten organisaties hebben zich eensgezind geëngageerd aan de uitvoeringsagenda en dito vertaling ervan voor hun respectievelijke achterbanen.

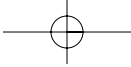
De sector geeft voor het eerst blijk een serieus gesprekspartner te willen zijn voor overheden, maatschappelijk middenveld en andere betrokkenen. Het kabinet heeft genoemde sectorvisie omarmd bij schrijven van staatssecretaris Bleker d.d. 16 juni 2011 aan de Tweede Kamer. De gesignaleerde dynamiek op nationaal niveau werkt aanstekelijk op nieuwe initiatieven elders. Convenanten tussen de sector met de provincies en met de gemeenten geven blijk van een verfrissend zelfbewustzijn over de kracht van de gastvrijheidsketen en het belang

ervan voor de agenda van decentrale overheden.

Regionale initiatieven als Gastvrij Overijssel etc. zijn het begin van een opbloeiend nationaal dekkend netwerk. Verbonden via een nationale sectorvisie werken regionale markt- en overheidspartners aan een verbijzondering en verdieping van het toeristisch-recreatief beleid. Geweldig goed nieuws voor de sector.

Is het allemaal euforie wat de klok slaat? Het antwoord luidt nee. Natuurlijk zijn er zorgen over de consequenties van de voorgenomen bezuinigingen bij het NBTC. De sector doet er alles aan deze ontmanteling van deze vitale basisinfrastructuur te voorkomen. De ingrepen in de culturele scene treffen de sector hard. De aangekondigde bezuinigingen en decentralisaties bij diverse kennisbronnen leggen een wissel op de noodzakelijke vormgeving van de gouden driehoek van overheid, wetenschap / vitale kennisinfrastructuur en bedrijfsleven. Allemaal waar. Dit gezegd hebbend is de sector beter gepositioneerd dan in het verleden haar aanzienlijke economische en maatschappelijke betekenis voor de Nederlandse samenleving voor het voetlicht te brengen, respectievelijk te kapitaliseren.

Het kerndepartement van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie erkent de strategische potenties van de sector en wil hier voortaan beter naar handelen. De gastvrijheidseconomie is belangrijk als vestigingsfactor. In de 'war on talent' telt de kwaliteit van werken, als ook de kwaliteit van wonen en van recreëren. 'Quality of life' is geen vanzelfsprekendheid die uit de lucht komt vallen, maar een asset die met verende private en publieke krachten dient te worden behouden dan wel te worden verworven. Zo wordt Nederland (op dit moment) gepositioneerd als dé plaats om sportevenementen te organiseren (Holland Moves/Olympisch Vuur) en als een bestemming met een groot en gevarieerd aanbod natuur (Holland Naturally). Ook duurzaamheid speelt bij dit laatste een belangrijke rol. Het is de kunst genoemde initia-

FORUM

---

tieven niet te zien als geïsoleerde, op zichzelf staande projecten, maar als geïntegreerd en structureel onderdeel van het goed (blijven) functioneren van Standort Nederland op lange termijn.

Hans Haerkens
secretaris Gastvrij Nederland
haerkens@vno-ncw.nl

